

Historie jednoho „marného“ sporu aneb Občanské právo, nebo „nové občanské právo“ a hospodářské právo?

Ladislav Vojáček*

1. Na úvod – hypotézy

Na začátku druhé poloviny padesátých let právníci zemí sovětského bloku vášnivě polemizovali o systému socialistického práva. Impulsem se stalo obnovení teoretických diskusí na toto téma v Sovětském svazu.¹ Tam, jistě v důsledku zavržení tradičního dělení práva na soukromé a veřejné, se o tomto problému s přestávkami zaníceně debatovalo již od dob revoluce. Ve vypjaté atmosféře ideologických bojů se za názory oponentů hledaly protistátní úmysly, a tak spory měly pro poražené aktéry často tragické následky. Klasická (dobově „buržoazní“) právní věda naopak členění práva na právní odvětví velkou vážnost nepřikládala, resp. ne-

viděla v něm zásadní teoretický problém, a spojovala je především s členěním právní vědy a výuky práva.²

V Československu se diskuse brzy zkoncentrovala na spory o vydání hospodářského zákoníku a o existenci hospodářského práva jako samostatného právního odvětví. Jejich přímým a velmi agilním účastníkem byl též Viktor Knapp. Tento excelentní právník, jehož vědecká dráha podivuhodným obloukem spojila temnou dobu počátku padesátých let minulého století s budováním demokratického právního řádu v devadesátých letech a jehož sté výročí narození si právnícká veřejnost brzy připomene, později ve spojení se spory, které jsou předmětem našeho zájmu, napsal dvě drobné poznám-

* prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Diskuse zahájena v roce 1956 na stránkách časopisu *Sovětskoje gosudarstvo i pravo*. K ní KNAPP, V., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1959, s. 29–39.

² Podle F. Weyra problém systematiky práva znamená pouze „otázku utřídění jeho za účelem jeho snazšího zvládnutí“; WEYR, F., *Teorie práva*. Brno – Praha: Orbis, 1936, s. 212. Svou kritickou pozornost věnoval především členění na právo věcné a obligační, materiální a formální a veřejné a soukromé, ale dříve také – podle nositelů právní subjektivity ve vnějším světě – na „státní“ a „občanské“, které se vnitřně členilo na právo obchodníků (obchodní právo), živnostníků (živnostenské právo), chudých (chudinské právo) atd. K tomu WEYR, F., *Základy filosofie právní*. Brno: A. Piša, 1920, s. 217 a násl.

ky. V nich obsažená konstatování přetavím ve dvě hypotézy své statě.

K první hypotéze. Viktor Knapp ve své vzpomínkové knize napsal, že na začátku šedesátých let se zformovala skupina „*rozhněvaných mladých mužů*“ z pražské právnické fakulty a z Vysoké školy ekonomické, která mu znepříjemňovala život a stála vůči němu permanentně v opozici. Odcituji jeho jemně ironické líčení toho, jak se na začátku šedesátých let podílel na tvorbě nových zákoníků: Byl jsem, napsal V. Knapp, „*vzdálen přímé účasti na přípravě zákonů, ale vždy jsem byl s náležitou zdvořilostí pozván ke každému jednání o zásadních a někdy i nezásadních otázkách kodifikace. A na tom jednání, ať se konalo na Ministerstvu spravedlnosti nebo na ÚV KSČ nebo na fakultě, jsem byl s náležitou zdvořilostí dotázán na svůj názor. Nemohu si stěžovat ani na to, že by můj názor nebyl pozorně vyslechnut. Byl dokonce vyslechnut s velkou pozorností. Byl totiž důležitý. Bylo důležité jej znát, aby bylo možné rozhodnout právě opačně, než jsem radil, což se pokaždé i stalo.*“³

Odtud tedy vychází má první hypotéza: Na první pohled překvapivě rozhodnutí uznat hospodářské právo za samostatné právní odvětví (proč překvapivé, vysvitne později) bylo vzpourou mladých hladových vlků proti dominantnímu starému vůdci smečky, tedy proti autoritě, kterou Viktor Knapp v této době již nesporně představoval. (Pro pořádek připomínám, že „starému vlku“ ještě nebylo ani padesát.)

Podkladem pro druhou hypotézu bude parafráze poznámky, kterou se Viktor Knapp ve své stručné a skvělé⁴ učebnici *Teorie práva* dotkl sporů o systém práva z přelomu padesátých a šedesátých let. S odstupem času, učebnice je ze začátku devadesátých let, se k nim už vracel se zřetelnou distancí. Označil je za „*celkem zbytečné a co do svého výsledku marné*“, protože „*přesné, jednotné a obecně přijímané kritérium*“ pro třídění právního řádu neexistuje a dnes přijímané třídění je „*spíš tradiční a empirické, než opřené o vědecky určené kritérium*“.⁵

Takže druhá hypotéza zní podobně jako z ní odvozený název této stati: Spory o systém práva byly v podstatě marné, zbytečné, byl to boj s větrnými mlýny, bouře v kapce vody.

³ KNAPP, V., *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998, s. 124. ISBN 80-7175-063-8.

⁴ Jen na okraj podotýkám, že když jsem jeho výklady z této učebnice četl, poprvé jsem měl dojem, že tato disciplína je procházka růžovým sadem, při níž nehrozí nebezpečí, že se zcela ztratíte, nebo zapadnete do bezedné bažiny. Ale aby nedošlo k mýlce: primitivní a nadmíru zjednodušující čtení to rozhodně není.

⁵ KNAPP, V., *Teorie práva*. Plzeň: Právnická fakulta ZČU, 1994, s. 63. ISBN 80-7082-140-X.

2. Dobové milieu

S obdobím padesátých a začátku šedesátých let spojujeme v československém právu především odmítání staršího (buržoazního) práva, otevřeně třídní pojímání práva problematizující princip rovnosti před zákonem, politické procesy a obecné podceňování role práva ve společnosti přerůstající až v právní nihilismus. Ten pohled je však poněkud paušalizující, protože přístup k právu se poměrně často měnil. Právní věda, opírající se pochopitelně o marxistické učení, pomalu překonávala z počátku velmi zjednodušené představy a začala se věnovat teoretickým problémům spojeným s rolí práva ve společnosti a s jeho využíváním jako nástroje společenských přeměn. Do podoby teoretických koncepcí a sporů, v argumentaci podepíraných citacemi klasiků Marxe, F. Engelse a V. I. Lenina, se samozřejmě odvíjelo i prosazování zcela konkrétních zájmů.

Vraťme se však ke kořenům. Sovětské meziválečné právo vycházelo z představy rychlého odumírání státu a právní regulace, spojované s postupným odstraňováním třídního antagonismu. Tento proces se měl promítnout i do „odumírání“ tradičního občanského práva. Se svým principem smluvní volnosti se považovalo za právo „buržoazní“ éry. Podle představ z konce dvacátých a začátku 30. let je měl za socialismu nahradit systém administrativních norem, tvořících nově formované hospodářské právo (hovořilo se o „*ekonomizaci práva*“). Tento trend ovšem skončil v letech 1938 až 1941 tvrdým odsouzením jeho zastánců. Přední představitel tehdejší právní vědy akademik Andrej J. Vyšin-skij neváhal nazvat Jevgenije B. Pašukanise, kolegu popraveného v roce 1937, „*ubožákem vědcem*“ a psát o „*škůdcovském působení nepřátel lidu, kteří občanské právo zlikvidovali a na jeho místo postavili t. zv. hospodářské právo, které je směsicí trockistických a bucharinských výmyslů v oboru práva*“.⁶ Je třeba s politováním zmínit, že podobná terminologie pronikla i do podstatně pozdějších statí našich, někdy i velmi renomovaných, právníků.

Po válce se až do poloviny padesátých let v Sovětském svazu a v zemích nově vytvořeného sovětského bloku diskutovalo o systému práva, ale o hospodářském právu se nejdříve z pochopitelných důvodů (s výjimkou Maďarska na začátku padesátých let⁷) příliš nehovořilo. A pokud ano, jen s náležitě tvrdým odsudkem.

Situace se změnila po nástupu Chruščovova vedení. Po rehabilitaci předválečných zastánců hospodářského práva se hospodářské právo opět vynořilo, když mnozí

⁶ VYŠINSKIJ, A. J., *Hlavní úkoly sovětské socialistické právní vědy*. Praha: Orbis, 1950, s. 24 a 54. Československé čtenáře o tomto dění obšírně informoval nejdříve LUBY, Š., *Občianske právo a teória t. zv. hospodárskeho práva*. In: *Sborník studií z občanského práva*. Praha: Orbis, 1953, s. 281–336.

⁷ I o názorech maďarských právníků informoval v uvedené práci z roku 1953 Štefan Luby.

lidskou, občanskou a vědeckou rehabilitaci Jevgenije B. Pašukanise, Pjotra (Péterise) I. Stučky a dalších sovětských právníků automaticky spojili i s rehabilitací jejich ne zcela adekvátní koncepce, ve svých důsledcích oslabující právní ochranu jednotlivého občana. Staronová myšlenka pak ožila v rámci diskusí o systému práva na stránkách časopisu *Sovetskoje gosudarstvo i pravo*. A nejen ožila, ale brzy se stala klíčovou otázkou celé diskuse a modifikovala se do různých podob. Někteří se vraceli k Pašukanisově ekonomizaci práva, tedy nahrazení občanského práva široce pojatým právem hospodářským, jiní vnímali hospodářské právo jako samostatné právní odvětví vedle občanského práva a pro další zůstávalo jen pododvětvím občanského práva.

Když se pokusíme sumarizovat, můžeme říci, že účastníci diskuse vesměs odmítli předválečné pojetí hospodářského práva a rezultáty většiny zúčastněných svědčily také proti samostatné existenci hospodářského práva vedle občanského práva. Převládla tedy koncepce jednotné úpravy v rámci občanského práva, ovšem se zvýrazněním specifík hospodářských závazků. To se následně promítlo i do legislativy, když se při přípravě *Základů občanského zákonodárství SSSR a svazových republik* v roce 1959 prosadil názor, že občanskoprávní předpisy budou upravovat i vztahy vznikající mezi socialistickými organizacemi, tedy i to, co mělo být předmětem úpravy samostatného hospodářského práva.⁸

Jak už to v té době (ale nejen tehdy) chodilo, zveřejnění oficiální sovětské linie v roce 1959 poznamenalo i stanoviska právní vědy v lidovědemokratických zemích. Když se po zemích sovětského bloku letmo porozhlédneme, zjistíme, že v Bulharsku a Rumunsku koncepci – v tomto směru – jednotného občanského práva nikdo vážněji nezpochybnil. V Polsku, Maďarsku a Německé demokratické republice se ovšem o existenci hospodářského práva jako samostatného právního odvětví uvažovalo a vzrušeně diskutovalo. Nakonec ovšem všude převládl názor, že hospodářské právo jako samostatné právní odvětví neexistuje a že vztahy mezi socialistickými organizacemi je třeba upravit spolu s jinými majetkovými vztahy.

S ohledem na vývoj v Sovětském svazu bylo zajímavé sledovat zejména průběh diskuse v NDR. S odstupem času by to bylo i úsměvné, kdyby to zároveň nebyla otázka – přinejmenším profesních – osudů jednotlivých aktérů. V NDR totiž nejdříve jednoznačně převládali přívrženci nového právního odvětví. V roce 1958 také vědecká konference v Babelsbergu jasně podpořila samostatnou existenci hospodářského práva a Š. Luby

⁸ O významu tohoto sovětského předpisu pro československé kodifikační práce ještě ve fázi jeho přípravy psali zastánci samostatného hospodářského práva R. CHALUPA a S. VANĚK (*Několik úvah o významu návrhu Základů občanského zákonodárství Svazu SSR a svazových republik pro diskusi ke kodifikačním pracím v ČSSR*. In: Socialistická zákonost IX/1960, s. 47 a násl.).

ještě v roce 1959 psal, že hospodářské právo v NDR „*sa jednoznačne a bez námietok z akejkoľvek strany dnes prijíma*“.⁹ Ovšem už krátce na to – pod vlivem zveřejnění návrhu *Základů občanského zákonodárství SSSR a svazových republik* a zřejmě též politického tlaku – jasně převážila koncepce opačná.¹⁰

Jak je z uvedeného zřejmé, v běhu času se měnily nejen názory na existenci hospodářského práva jako samostatného právního odvětví, ale i na jeho pojetí. Proto také starší sovětské argumenty, vyslovující se pro nebo proti existenci tohoto právního odvětví, vesměs nebyly pro československé podmínky relevantní. Československá právní věda proto reflektovala především poválečnou diskusi.¹¹

Po sporu o systém práva, vedeném zejména zpočátku v obecné rovině, se o opodstatněnosti hospodářského práva a o hospodářském zákoníku začalo intenzivně diskutovat zejména od počátku šedesátých let, a to v souvislosti s rekodifikací československého práva po přijetí nové ústavy. Na stránkách právnických časopisů se pak rozvinula poměrně vzrušená diskuse a v porovnání se Sovětským svazem i ostatními zeměmi sovětského bloku vyústila do zcela specifického řešení.

3. Systém práva a jeho třídící kritérium

Než se dostaneme k přímo k hospodářskému právu, musíme uvést, že v rámci zmíněných diskusí o systému práva uspořádal v roce 1957 Ústav státu a práva ČSAV vědeckou konferenci. Tehdejší právní věda byla přesvědčena, že právo lze (a je nezbytné) třídit na právní odvětví podle jediného kritéria. Při jeho hledání na sebe na konferenci narazily odlišné názory prezentované Viktorem Knappem, Jiřím Boguszakem a Pavlem Levitem. Podle Viktora Knappa jím mělo být určité specifické lidské chování ve společenských vztazích. „*Systém práva je tudíž třeba vytvořit podle specifík právem upravovaného lidského chování v určitých společenských vztazích*“, napsal v článku, v němž jednak shrnoval závěry diskuse, jednak obhajoval své stanovisko.¹² Podle Jiřího Boguszaka naopak základní diferenační

⁹ LUBY, Š., *Občianske a hospodárske právo v systéme socialistického práva*. In: *Právnické štúdie*, 1959/VII, s. 434.

¹⁰ K vývoji názorů na oprávněnost existence hospodářského práva v zemích sovětského bloku například KNAPP, V. – PLANK, K. a kol., *Učebnice československého občanského práva*. I. – Obecná část. Praha: Orbis 1965, s. 20 a násl.

¹¹ K ní zejména KNAPP, V., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakl. ČSAV 1959, s. 29–39 nebo LUBY, Š., *Občianske a hospodárske právo v systéme socialistického práva*. In: *Právnické štúdie*, 1959/VII, s. 361–446.

¹² KNAPP, V., *K otázce systému československého socialistického práva*. In: *Stát a právo IV*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1958, s. 209.

kriterium spočívalo v samotných společenských vztazích. Pavel Levit v souvislosti s formováním nového právního odvětví akcentoval vedle vzniku nových společenských vztahů zájem vládnoucí třídy na relativně samostatné a zevrubné úpravě těchto vztahů.¹³

V počáteční fázi sporu se s jistým časovým odstupem do diskuse zapojil i další významný teoretik a civilista, koryfeje slovenské právní vědy Štefan Luby. Ten se především snažil usměrnit diskusi tak, aby se v ní nesměšovala různá pojetí systému práva, případně aby se systém práva neztotožňoval s vědeckým systémem (systémem právní vědy, jehož prvky jsou jednotlivé právní vědní disciplíny) a zákonným systémem (systémem právních předpisů). Sám systém práva vymezoval jako „objektivne existujúci a jednotu tvoriaci súhrn právnych noriem, členiaci sa na odvetvia navzájom ohraničené na základe osobitností príslušných skupín spoločenských vzťahov, a to na základe osobitností vyjadrených diferenciacnými znakmi“. Na objektivní existenci členění práva na právní odvětví se ostatně tehdejší právní věda shodovala. Diferenciační kritérium, a tu již jednota nevládla, by podle jeho názoru mělo vycházet z pořádané materie, tj. z právem upravených společenských vztahů. Přitom „z hľadiska diferenciacie nemôže mať relevanciu subjekt ani obsah právneho pomeru ani jeho nepriamy predmet, ale len jeho predmet, ktorý je súčasne predmetom právnej úpravy, t. j. ľudské správanie“.¹⁴ Jak je tedy zřejmé, Luby vnímal diferenciační kritérium právního řádu stejně jako V. Knapp, který právě v roce 1959 vydal svou velkou a už zde citovanou monografii věnovanou tomuto problému.

Jak brzy vysvitne, při aplikaci na dobové poměry vedly prezentované teoretické názory k diametrálně odlišnému pohledu na pojetí jednotlivých právních odvětví a na strukturu československého právního řádu.

4. Podstata sporu o hospodářské právo

Spor o hospodářské právo měl dvě hlavní roviny. Diskutovalo se především o potřebě samostatného hospodářského zákoníku, tedy o praktickém legislativním problému. Ten ovšem navozoval i otázku existence

¹³ LEVIT, P., Poznámky k otázce systému práva. In: *Stát a právo IV*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1958, s. 219–222. Knappova kritika Levitových názorů (viz předchozí odkaz) se opírala o přednesený referát, nikoliv o tento text, v němž Pavel Levit některé otázky formuloval jinak. Viktor Knapp pak následně konstatoval, že jeho a Levitovy názory se už příliš neshodují (KNAPP, V., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakl. ČSAV, 1959, s. 15).

¹⁴ Obě citace LUBY, Š., *Občianske a hospodárske právo v systéme socialistického práva*. In: *Právnické štúdie*, 1959/VII, s. 373 a 397.

hospodářského práva jako samostatného právního odvětví, tedy otázku systému práva. Připomínám, že členění práva na odvětví podle tehdejších představ existovalo objektivně, ale vedl se spor o jeho třídící kritérium (*principium divisionis*).

Na tomto místě zůstaneme jen u toho základního. Vydeme z textů hlavních protagonistů, doc. Stanislava Stuny z Vysoké školy ekonomické, jehož článek cíleně diskusi otevřel, a již zmíněného Viktora Knappa, který na téma systému práva napsal obsáhlou teoretickou práci a byl považován za hlavního kritika Stunovy koncepce.

a) Zastánci vydání hospodářského zákoníku jako výrazu toho, že hospodářské právo je samostatným právním odvětvím, argumentovali, že socialistické hospodářské vztahy jsou natolik zásadní a specifické, že vyžadují komplexní a samostatnou právní úpravu (na vrub její neexistence také přičítali ekonomické problémy, s nimiž se republika potýkala). Dosavadní systém práva proto považovali za překonaný a požadovali jeho přiblížení „skutečnému stavu společenských vztahů“. Za překonanou považovali zejména koncepci občanského zákoníku z roku 1950, který „v určitém období začal dokonce působit i jako brzdicí element“. Vytýkali mu, že „nerozlišuje zvláštní a specifický charakter majetkových právních vztahů ve dvou ekonomických sférách, ve sféře uspokojování životních potřeb občanů a ve sféře hospodářské (výrobní)“, tedy že nečiní rozdíl mezi majetkovými vztahy mezi občany a socialistickými organizacemi a mezi občany navzájem, charakterizovanými uplatněním zásady odměňování podle práce, na straně jedné a na straně druhé hospodářskou činností socialistických organizací, uskutečňovanou podle plánovacích procesů (chozrasčotu). Majetkové vztahy, charakterizované uplatněním zásady odměňování podle práce, měl upravovat úzce pojatý občanský zákoník, hospodářskou činnost socialistických organizací hospodářský zákoník.¹⁵ Stanislav Stuna a jeho souputníci ovšem požadovali nejen vydání samostatného hospodářského zákoníku, ale též jeho důsledné odpoutání od občanského práva, včetně samostatné úpravy (hospodářsko)právních úkonů, zániku práv, předmětu právních vztahů, neplatnosti právních úkonů apod. Hospodářské právo tedy považovali za zcela samostatné právní odvětví. Pro „nové občanské právo“ tak zůstala jen úprava vztahů vznikajících „při uspokojování hmotných potřeb pracujících“.¹⁶

¹⁵ Citace v tomto odstavci STUNA, S., K otázce kodifikace majetkových práv občanů a hospodářských práv a povinností socialistických organizací. In: *Socialistická zákonnost*, roč. VIII/1960, s. 227, 230 a 232.

¹⁶ Jistě nepřekvapí, že za hospodářský zákoník a existenci hospodářského práva se vehementně zasazoval i Zdeněk Kratochvíl, považovaný za „otce“ nového občanského zákoníku (srovnej KRATOCHVÍL, Z., *Příspěvek k novému pojetí občanského zákoníku ve světle usnesení ÚV KSČ o dalším upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví*).

„Knappovská“ strana zastáncům této koncepce vytýkala, že diferenciační kritérium, které má zdůvodnit existenci hospodářského práva, není průkazné. Nepovažovala proto za dokázané, že existují zvláštní hospodářskoprávní vztahy. Protistraně předhazovala, že si voluntaristicky nejdříve „stvořila“ hospodářské právo a pak teprve začala hledat argumenty ke zdůvodnění jeho existence. Zastánci hospodářského práva museli též čelit – v pozadí ideologické – výtce, že „v diskusi o nové koncepci našich kodexů nebylo náležitě teoreticky zdůvodněno, proč se naše legislativní praxe dala touto ojedinělou cestou, která se odlišuje od legislativní úpravy obdobných společenských vztahů v ostatních socialistických zemích“.¹⁷ Naproti tomu je posilovaly kroky československých stranických orgánů a legislativy, která začala s přípravou tří samostatných předpisů.

b) Zastánci jednotné úpravy socialistického a osobního vlastnictví a závazkových vztahů v rámci občanského práva vymezovali jednotlivá právní odvětví podle chování lidí v právních vztazích. Občanské právo podle nich upravovalo majetkové vztahy, v nichž se uplatňuje zákon hodnoty a v nichž lidé vystupují (chovají se) jako vlastníci (proto odpůrci mluvili o „vlastnické teorii“ občanského práva). Viktor Knapp, jehož rozsáhlá monografie se pro demonstraci názorů této části právních vědců přímo nabízí, uzavřel obsáhlé výklady jasným, i když poněkud kostrbatým konstatováním, že „předmětem československého socialistického občanského práva je chování lidí popř. činnost organizací jako vlastníků popř. jako operativních správců při realizaci užité hodnoty v dané etapě vývoje naší společnosti a chování (činnost) ve vztazích podobných a souvisejících, pokud v právní úpravě těchto vztahů mají subjekty rovné postavení v právních vztazích“.¹⁸ V návaznosti na to v závěru dospěl k roztržidění „socialistického“ občanského práva, které by vedle obecné části a absolutních práv mělo upravovat práva relativní a v rámci nich obecné závazkové právo a hospodářské závazkové právo. Hospodářské závazkové právo by pak podle něj mohlo tvořit i poslední (VIII.) část občanského zákoníku.¹⁹ Dodejme, že V. Knapp pod vlivem diskuse své stanovisko k podobě právní úpravy modifikoval a v důsledku reálného vývoje – s nímž se ovšem neztotožnil – nakonec akceptoval i vznik hospodářského práva.

Hlavní výhradu proti jednotné úpravě závazkových vztahů v rámci občanského práva lze vyvodit z výkladu

In: *Socialistická zákonnost*, IX/1961, s. 14–23; týž, *Předmět a systém socialistického práva občanského*. In: *Právník*, CI/1962, s. 30–47).

¹⁷ KANDA, A., *K některým obecným otázkám návrhu občanského zákoníku*. In: *Právník* CII/1963, s. 700.

¹⁸ KNAPP, V., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakl. ČSAV, 1959, s. 155–156.

¹⁹ KNAPP, V., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakl. ČSAV, 1959, s. 288–290.

o potřebě hospodářského práva, jak ji prezentovali jeho obhájci: bylo jí nerespektování specifické povahy hospodářských vztahů. Z toho se ideologicky odvozovalo, že jejich odčlenění od ostatních majetkových vztahů definitivně znemožní „pokusy násilně uplatňovat poučky buržoazního práva na hospodářské vztahy socialistických organizací“.²⁰ V teoretické rovině byl kritizován i výchozí bod „vlastnické teorie“: jednak byl označován za plané teoretizování, jednak se kladla otázka, proč má být diferenciační znakem jen jeden prvek právního vztahu (lidské chování v něm) a ne celý právní vztah.

5. Mezníky sporu

V následujících řádcích se změříme se na významné momenty ve vývoji sporu a připomeneme si některé další protagonisty.

Diskurs o systému práva a postavení občanského práva zpočátku opanovali zastánci koncepce občanského práva absorbujícího i úpravu hospodářských závazků, a to zejména zásluhou Knappovy monografie, jeho dřívějších dílčích studií²¹ a obsáhlé studie Štefana Lubyho.²² Je zřejmé, že k prezentování jejich názorů je inspirovaly diskuse v SSSR a dalších zemích sovětského bloku. Zadostiučinění museli pociťovat zejména po zveřejnění návrhu *Základů občanského zákonodárství SSSR a svazových republik* v roce 1959 a po jejich schválení v roce 1961, protože sovětské řešení korespondovalo s jejich představami (nebo spíše naopak: jejich představy korespondovaly s hlavním proudem v sovětské právní vědě). Nemohli nevyužít ani obratu v postojích východoněmecké právní vědy. Za hospodářské právo jako pododvětví občanského práva se v roce 1957 zasazoval též Ján Spišiak.²³

Pak se však situace začala pro dnešního pozorovatele, pokud by očekával slepé následování sovětského vzoru, překvapivě měnit. Ve čtvrtém čísle časopisu *Socialistická zákonnost* z roku 1960 se objevil již zmíněný článek Stanislava Stuny *K otázce kodifikace majetkových práv občanů a hospodářských práv a povinností socialistických organizací*, který redakce prezentovala

²⁰ STUNA, S., *K otázce kodifikace majetkových práv občanů a hospodářských práv a povinností socialistických organizací*. In: *Socialistická zákonnost*, roč. VIII/1960, s. 235.

²¹ KNAPP, V., *Poznámky k otázce hospodářského práva*. In: *Právník*, XCVI/1957, s. 558–561; KNAPP, V., *K otázce systému československého socialistického práva*. In: *Stát a právo IV*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1958, 207–218; KNAPP, V., *Některé otázky významu zákona hodnoty pro socialistické občanské právo*. In: *Právník*, XCVII/1958, s. 1–13;

²² LUBY, Š., *Občianske a hospodárske právo v systéme socialistického práva*. In: *Právnícké štúdie*, 1959/VII, s. 361–446.

²³ SPIŠIAK, J., *K otázce hospodářského práva*. In: *Právník*, XCVI/1957, s. 426–432.

jako úvod do diskuse o budoucí právní úpravě. Obsahoval – u nás premiérovou – zásadní kritiku dosavadního pojetí občanského práva. I když se koncentroval na problém kodifikace, zřetelně předpokládal i uznání existence hospodářského práva jako samostatného právního odvětví.

Časová následnost sice nemusí nutně znamenat i příčinnou souvislost, ale načasování a způsob otevření diskuse zcela zřejmě souvisely s přípravou stranických dokumentů, předurčujících koncepci budoucích legislativních prací. Už koncem téhož roku (8. prosince 1960) totiž ÚV KSČ přijal usnesení k otázkám dalšího upevnění socialistické zákonosti a zlidovění soudnictví.²⁴ V něm v úzké vzájemné souvislosti (v rámci jednoho z bodů usnesení) uložil legislativě vypracovat nový občanský zákoník a rozšířit právní úpravu hospodářských vztahů socialistických organizací též na některé vztahy, které z ní byly dosud vyňaty.

I když stranické usnesení výslovně neřešilo,²⁵ jak má vypadat budoucí právní úprava, zřejmě lépe informovaná legislativa začala, jak jsem již uvedl, připravovat tři na sobě zcela nezávislé kodifikace: občanský zákoník, hospodářský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu. Dokonce se zdá, že příprava samostatných kodexů začala již dříve a že snad už měla i oficiální posvěcení. Naznačuje to konstatování S. Stuny v závěru jeho „úvodního“ článku. Navrhovaná koncepce prý byla „již propracována daleko hlouběji a šřeji“ a účelem diskuse nemá být „plané teoretizování, ale řešení konkrétních problémů“.²⁶ Lze se tedy domnívat, že hlavní linie již byla vytyčena a nepředpokládalo se zvažování zásadně jiných řešení, ale jen dotváření již rozpracované koncepce.

Ani oponenti, jimž byla již předem adresována zmínka o zbytečnosti planého teoretizování, však nezháleli a vedle jejich teoretických argumentů jim byl oporou vývoj v Sovětském svazu. Do diskuse se pak na

stránkách *Socialistické zákonosti*, *Právníka*, *Právneho obzoru* a dalších periodik na začátku šedesátých let zapojili tehdejší přední právní teoretici, civilisté i specialisté na správní právo. V *Socialistické zákonosti* vznikla rubrika *Diskuse ke kodifikačním pracím*. Redakce při tom konstatovala, že cílem jejího zřízení je „pomoc naší legislativě, aby dokázala co nejdříve odstranit všechny dosavadní nedostatky našich právních předpisů“ a aby budoucí základní právní předpisy „plně odpovídaly období dovršené výstavby socialismu“ a „byly přehledné, pracujícím srozumitelné a napomáhaly rozvoji socialistické morálky“.²⁷ V *Právníku* se v letech 1961–1964 příspěvky objevovaly pod nově zřízenou rubrikou *K přípravě nových zákonů*.

V rámci probíhající diskuse koncepci, kterou prezentoval S. Stuna, podpořila významná část zainteresovaných specialistů. Rudolf Chalupa se soustředil na problém kodifikace. Vyšel z toho, že důležitým, i když jen dílčím, krokem k adekvátní úpravě změněných majetkových vztahů bylo vydání zákona č. 69/1958 Sb., o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi, a pokusil se nastínit, co by měl hospodářský zákoník řešit.²⁸ Josef Litera (stručně)²⁹ a Jaroslav Štěpina³⁰ se zase soustředili na obsah, případně systematicku, budoucího občanského zákoníku a úpravu hospodářských vztahů z něj vylučovali. Jaroslav Kobr v přímé polemice s některými názory V. Knappa dospěl k závěru, že „jedině správnou další vývojovou cestou v naší legislativě je cesta“, která spočívá „v co nejširší kodifikaci hospodářských vztahů v hospodářském zákoníku“.³¹ Václav Lachout sice kritizoval některé důsledky připravované koncepce, avšak konstatoval, že „umožňuje odpoutat se při pracech na novém občanském zákoníku značně od převzatých abstrakcí buržoazního práva“ a postavil se i proti tomu, aby byl občanský zákoník „prohlášen za základ a východisko pro jiné zákonné úpravy v oblasti majetkových vztahů“.³² Zasažoval se tedy za nové, tzv. blokové, uspořádání právního řádu, důsledně oddělující právní úpravu jednotlivých právních odvětví. V roce 1961 existenci – tentokrát už samostatného – hospodářského práva, vzniklého jako zákonitý důsledek diferenciačního pro-

²⁴ *Usnesení a dokumenty ÚV KSČ od celostátní konference 1960 do XII. sjezdu KSČ*. Praha: NPL, 1962, s. 245–246; též Usnesení ÚV KSČ k dalšímu upevnování socialistické zákonosti a zlidovění soudnictví a návrh referátu; NA, fond KSČ-ÚV-02/2 (KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 – politické byro 1945–1962), kart. 284 a 285, a. j. 367/2.

²⁵ Slovenský stranický činitel a vysokoškolský učitel Dalibor Hanes, když v roce 1961 sumarizoval dosavadní diskusi, ovšem z usnesení jednoznačně vyvozoval, že občanský zákoník nemá upravovat „hospodárske vzťahy socialistických organizácií a ich právne postavenie“; HANES, D., Právna úprava hospodářských vztahů v nové etape rozvoje naší socialistické společnosti. In: *Právny obzor*, XLIV/1961, s. 402.

²⁶ STUNA, S., K otázce kodifikace majetkových práv občanů a hospodářských práv a povinností socialistických organizací. In: *Socialistická zákonost*, roč. VIII/1960, s. 238. Na stránkách téhož časopisu se k této problematice vrátil i v následujícím roce (STUNA, S., K otázce úpravy hospodářských vztahů z hlediska usnesení ÚV KSČ o dalším upevnování socialistické zákonosti a zlidovění soudnictví. In: *Socialistická zákonost*, IX/1961, s. 23–37).

²⁷ Redakční úvod k rubrice *Diskuse ke kodifikačním pracím*. In: *Socialistická zákonost*, roč. VIII/1960, s. 227.

²⁸ CHALUPA, R., K právní úpravě hospodářských práv a povinností socialistických organizací. In: *Právník*, C/1960, s. 684–697.

²⁹ LITERA, J., Za další upevnování socialistické zákonosti a zlidovění soudnictví. In: *Socialistická zákonost*, IX/1961, s. 1–14.

³⁰ ŠTĚPINA, J., K otázce systému nového občanského zákoníka. In: *Socialistická zákonost*, IX/1961, s. 363–373.

³¹ KOBR, J., Poznámky k přípravě hospodářského zákoníka. In: *Socialistická zákonost*, IX/1961, s. 424.

³² LACHOUT, V., Ke koncepci úpravy majetkových vztahů v naší společnosti. In: *Socialistická zákonost*, X/1962, s. 303 a 305.

cesu práva, podpořil i Ján Spišiak,³³ který dříve řadil hospodářské právo do občanského.³⁴ Ve vývoji práva a jeho systému zdůrazňoval dynamiku a zpochybňoval Knappovu volbu diferenciačního kritéria třídění práva.

Za aktivní účasti zastánců tohoto řešení souběžně s probíhající diskusí vznikly zásady nové úpravy,³⁵ projednávané v praxi i na teoretických pracovištích (fakulty a katedry vysokých škol, Ústav státu a práva ČSAV). Zatímco občanský zákoník připravovalo ministerstvo spravedlnosti, přípravu hospodářského zákoníku zaštiťoval hlavní arbitr ČSSR.³⁶ Úkol vypracovat podle schválených zásad osnovu hospodářského zákoníku mu uložilo usnesení politického byra ÚV KSČ z 18. července 1961. Osnovu zákoníku, upravující „základy řízení národního hospodářství, práva a povinnosti socialistických organizací při hospodářské činnosti a jejich vzájemnou spolupráci“, proto nejdříve projednalo kolegium hlavního arbitra ČSSR.

Odpůrci zvoleného řešení, kteří se rázem ocitli v menšině, se snažili upozornovat na problémy, které propagátoři nového řešení opomíjeli. Vedle V. Knappa k nim patřili například Josef Eliáš a Josef Glos, kteří poukazovali na to, že zastánci hospodářského práva toto odvětví anticipovali a teprve pak pro ně hledali zdůvodnění. Podobně jako V. Knapp s odvoláním na sovětské diskuse odmítli zdůvodnění hospodářského práva odlišností dvou ekonomických sfér: vztahů mezi občany a tzv. socialistickými organizacemi, vznikajícími „při uspokojování osobních potřeb občanů“ a hospodářské činnosti socialistických organizací, charakterizované „působností zákona plánovitě a proporcionálního rozvoje národního hospodářství“. Připomínali při tom, že plánovací princip, jehož uplatnění mělo sloužit k vymezení hospodářského práva, charakterizoval celou tehdejší hospodářskou sférou. Kritizovali i hledání děličního kritéria právních odvětví v jednotlivých skupi-

nách faktických (tedy nikoliv právních) vztahů. Sice připouštěli možnost vydání samostatných zákonů, ale zasazovali se, aby některé právní instituty, zejména promlčení, neplatnost právních úkonů, právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům, byly upraveny jednotně, přičemž „komplexnosti bychom právě u nového občanského zákoníka přikládali obzvláštní význam a naopak bychom byli ochotni na ní netrvat u kodexů, jejichž provádění bude takřka výlučně věcí školených právníků“.³⁷ V navazujícím článku znovu, tentokrát v přímé reakci na aktuální vývoj v SSSR, tj. zejména na schválení Základů občanského zákonodárství SSSR a svazových republik, zdůvodňovali potřebu úpravy majetkových vztahů na jednotném základě.³⁸

Součástí diskuse byla i jednání zainteresovaných odborníků. Jedno takové se konalo 4. prosince 1961 na pražské právníce fakultě, další na ÚV KSČ 22. května 1962.

Jak jsme již napsali, V. Knapp svou původní koncepci postupem času modifikoval. Manévrovací prostor měl v tom, že podobně jako ostatní diskutující, pokud na tento problém narazili, nespojoval automaticky vznik nového právního odvětví s přijetím samostatné kodifikace určité ucelené části právních vztahů. Po přenesení těžiště diskuse na otázku vydání hospodářského zákoníku akceptoval, že hospodářské závazky mohou být upraveny v samostatném předpise (jak tomu v podstatě bylo již od vydání zákona č. 69/1958 Sb., o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi), nicméně stále je považoval za součást občanského práva. Ustoupil tedy v otázce vnější podoby úpravy hospodářských závazků, nikoliv však v otázce členění právního řádu. Při obhajobě svého stanoviska, zřejmě v reakci na výtky „planého teoretizování“, stále více používal také ideologické argumenty. Nakonec však, veřejně zřejmě poprvé ve zmíněné diskusi na právníce fakultě 4. prosince 1961, rezignoval před realitou. Jak brzy po tomto jednání konstatoval, stále zpochybňoval správnost přípravy hospodářského zákoníku zcela odtrženého od občanského práva. Nicméně s ohledem na nezvratnost faktu, že se připravuje a bude platit takový zákoník, který znamená „změny tak dalekosáhlé a hluboké, přímo strukturální“,“³⁹ usoudil, že tyto změny nezůstanou bez vlivu na systém práva, a s výhradami uznal hospodářské právo za samostatné právní odvětví.

K sjednocení stanovisek nedošlo ani na jednání skupiny odborníků („pracovníků právní vědy a praxe“) na ÚV KSČ 22. května 1962, kde se jednalo především o vzájemném poměru občanského a hospodářského zá-

³³ Srovnej práci SPIŠIAK, J., *Hospodářské právo v systému československého socialistického práva*. Bratislava: SAV, 1963 a též, *Hospodářské právo – zákonitý důsledek diferenciačního procesu práva*. In: *Právník*, roč. C/1961, s. 802–813.

³⁴ Ještě ve svých úvahách nad Knappovou monografií z roku 1959 pochvalně hodnotil autorovy závěry, tj. včlenění úpravy hospodářských závazků do občanského práva, a nijak se vůči nim nevymezil; srovnej SPIŠIAK, J., *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. (Úvahy k práci V. Knappa *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*, ČSAV 1959). In: *Právní obzor*, XLII/1959, s. 537–550.

³⁵ Zpráva o zákonech na úseku hospodářských vztahů socialistických organizací a majetkových i rodinných vztahů občanů; NA, fond KSČ-ÚV-02/2 (KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 – politické byro 1945–1962), kart. 357, a. j. 441/4 (6. května 1962, příloha č. III).

³⁶ K tomu Zpráva o zákonech na úseku hospodářských vztahů socialistických organizací a majetkových i rodinných vztahů občanů; NA, fond KSČ-ÚV-02/2 (KSČ – Ústřední výbor 1945–1989 – politické byro 1945–1962), kart. 357, a. j. 4447/3 (5. červenec 1962, příloha č. III).

³⁷ ELIÁŠ, J. – GLOS, J., K teoretickým otázkám nové kodifikace občanského práva. In: *Právník*, roč. CI/1962, s. 300–315; citace ze s. 312.

³⁸ ELIÁŠ, J. – GLOS, J., K nové kodifikaci občanského práva. In: *Právník*, roč. CI/1962, s. 504–517.

³⁹ KNAPP, V., K otázce předmětu socialistického občanského práva. In: *Právník*, CI/1962, s. 203.

koníku. Nicméně jasně na něm převažovali přívrženci zcela samostatného hospodářského práva, takže jednání vyznělo v jejich prospěch. Zprávu z něj vypracovala pětičlenná skupina účastníků (vysokoškolští pedagogové P. Levit a Z. Jičínský, úředník ministerstva spravedlnosti Z. Číhal a straničtí funkcionáři K. Roubal a B. Hloušek). Přestože většinové řešení nepodpořili také Eva Rychetská a Josef Glos, reagovali jen na argumenty V. Knappa. Ten v přijatém řešení viděl oddělení právní úpravy socialistického a osobního vlastnictví a upozorňoval na shodu připravovaného řešení s koncepcí, zamítnutou v SSSR.⁴⁰

Podle všech indicií se závěr tohoto jednání stal pro stranické vedení definitivním potvrzením dříve zvoleného a již rozpracovávaného řešení. Diskuse sice nastala, ale kritici i obhájci stávajícího řešení v podstatě vycházeli z toho, že hospodářský zákoník, nezávislý na občanském zákoníku, bude realitou.⁴¹

V Československu se tak jako v jediné ze zemí sovětského bloku zrodil samostatný hospodářský zákoník (č. 109/1964 Sb.), upravující majetkové vztahy mezi socialistickými organizacemi včetně vztahů hospodářského řízení, a hospodářské právo se považovalo za samostatné právní odvětví. V boji proti „civilizaci“ právního řádu byl koncipován bez jakýchkoliv vědomých vazeb na „nové občanské právo“, tedy jako zcela samostatný předpis, o který se opírala existence samostatného právního odvětví. Podle autorů učebnice z konce sedmdesátých let odvětví československého socialistického hospodářského práva tvořil „souhrn právních norem upravujících vzájemné vztahy institucionalizovaných kolektivů lidí vyskytující se při realizaci a v rámci socialistického společenského vlastnictví v procesu uskutečňování a řízení jejich hospodářské činnosti“.⁴² Podobně – se snahou o úplné odtržení od občanského zákoníku – byly koncipovány i ostatní zákoníky.

6. Závěrem

Po stručném nastínění dobového prostředí, podstaty sporu, jeho etap a vyústění je čas vrátit se k úvodním hypotézám.

⁴⁰ Zpráva o vyjádření pracovníků právní vědy a praxe k návrhu hospodářského a občanského zákona. NA, fond KSČ-ÚV-02/2 (KSČ – Ústřední výbor 1945-1989 – politické byro 1945-1962), kart. 357, a. j. 4447/3 (5. červenec 1962, příloha č. IV).

⁴¹ Zejména tři články společně uveřejněné v časopisu Právník z roku 1963: KNAPPOVÁ, M., Tři poznámky k osnově hospodářského zákoníku, ČAPEK, K. – KVASNÍČKA, V., O československý hospodářský zákoník a TOMSOVÁ, I., Poznámky k problému hospodářského práva. In: Právník, CII/1963, s. 554–564, s. 565–576 a s. 577–583.

⁴² VANĚK, S. a kol.: *Československé hospodářské právo*. Praha: Panorama 1979, s. 24.

Z první, spojující prosazení hospodářského práva s generačním konfliktem mezi V. Knappem a „rozhněvanými mladými muži“, vyvěrá otázka, zda skutečně šlo jen o projev vzdoru vůči do jisté míry oficióznímu představiteli právní vědy, nebo zda máme Knappovo vyjádření vnímat spíše jako projev jeho sebestřednosti, se kterou se ostatně ani příliš netajil, a hledat jiné příčiny. Naší hypotéze nasvědčuje záznam z důležitého jednání zainteresovaných právníků na ÚV KSČ, které zřejmě definitivně potvrdilo linii další dezintegrace úpravy občanského práva, tedy vznik výrazně zeštíhlého „nového občanského práva“, jehož výrazem se stalo přijetí nového občanského zákoníku, hospodářského zákoníku a zákoníku mezinárodního obchodu. Přestože Viktor Knapp nebyl při jednání jediným oponentem, autoři záznamu se soustředili jen na kritiku jeho stanoviska a ostatní jako by je příliš nezajímali. Podobně bychom mohli usuzovat z načasování oficiálního otevření diskuse krátce po vydání Knappovy práce *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Ovšem to samo o sobě není dostatečně průkazné. Problém systému práva se sice mohl stát vhodnou příležitostí oponovat „starému vlku“, ale nepřipadá mi věrohodné, že by vznikl jen ze snahy být za každou cenu v opozici. Otázka samostatného hospodářského práva přece byla nastolena už dávno a zdá se, že se s ní rychle ztotožnila zejména právní praxe. A obhájci této disciplíny tzv. nemlátili prázdnou slámu, v kontextu své teoretické výbavy a dobového pohledu na právo měli pro své stanovisko celkem pádné argumenty. V. Knapp a další je úspěšně zpochybňovali, ale zcela nevyvrátili (ale stejně se dařilo i jejich oponentům). Ukázalo se totiž, že pro tak složitý organismus, jakým je právo, jediné třídící kritérium najít nelze.⁴³ V. Knapp to konstatoval přibližně ve stejné době, kdy psal své paměti: v už citované pasáži své *Teorie práva* konstatoval, že pro třídění právního řádu neexistuje přesné, jednotné a obecně přijímané kritérium,⁴⁴ a tím vlastně dal částečně zapravdu i svým dřívějším protivníkům.

Takže suma sumárum: diskuse to byla v dobovém kontextu oprávněná a jistě nebyla vyvolána jen pocitem nějaké skrývané osobní nevraživosti, jak by se dalo vyčíst z Knappova hodnocení. Týkala se celkového uspořádání právního řádu a zásadně je ovlivnila na další čtvrtstoletí. A byť nám může být Knappovo „civilistické“ pojetí sympatičtější než dezintegrace právního řádu do prakticky na sobě nezávislých právních odvětví, jeho oponentům také nepochybně šlo v prvé řadě o věc a pak – možná – i o osobu.

K druhé hypotéze, která nás přivede i k současnosti. Více než půl století starý spor o systém „socialistic-

⁴³ V roce 1975 to konstatoval například i skvěle teoreticky vybavený procesualista Josef Macur (MACUR, J., *Občanské právo procesní v systému práva*. Brno: UJEP, 1975, s. 100).

⁴⁴ KNAPP, V., *Teorie práva*. Plzeň: Právnická fakulta ZČU, 1994, s. 63. ISBN 80-7082-140-X.

kého“ práva můžeme nahlížet různě. Pro někoho mohou být tehdejší diskuse zcela mrtvou historií, případně mu mohou připadat – jako s odstupem Vikтору Knappovi⁴⁵ – „celkem zbytečné a co do svého výsledku marné“. Jistě, hospodářský zákoník už dávno neplatí, dnes jsou ve středu pozornosti jiné otázky než systém práva, tehdy vše probíhalo v režimu, jemuž náš zákonodárce (sic!) přiřkl epiteton „zločinný“, tehdejší právní věda se hlásila k marxismu-leninismu, úsilí o hledání jediného diferenciativního kritéria pro třídění práva na odvětví se nakonec ukázalo jako plané, navíc dobový zápal ze sporu rychle vyprchal, menšina v čele s Viktorem Knappem začala ustupovat a po vydání úzce pojatého občanského zákoníku a hospodářského zákoníku šel život dál. Celá diskuse však předznamenala velmi specifickou podobu československého právního řádu pro celé další čtvrtstoletí. Nelze přehlédnout ani to, že v ní zazněla řada duchaplných argumentů. Navíc (a především) ve světle vydání našeho nového občanského zákoníku může dávný spor vést k zamyšlení nad tím, jak forma právní úpravy – samostatná kodifikace či začlenění do komplexnější úpravy – ovlivňuje existenci (či neexistenci) právních odvětví. Můžeme také přemýšlet, zda je i dnes aktuální uvažovat o změnách v třídění právního řádu, a spolu s tím i o kritériích, která by pro toto třídění měla být rozhodující: společenské vztahy, chování lidí v nich či něco jiného, třeba i v principu jiného? A nabízí se také otázka, jaký význam vlastně má členění práva na odvětví, tedy: Ovlivňuje obecně přijímaný systém práva nějak zásadně působení práva ve společnosti? Nemá třídění význam jen pro pedagogické účely (jednotlivé pedagogické disciplíny) a vědecké účely (jednotlivé obory právní vědy)? A proti tomu: není právě dnes, kdy je právo „dekonstruované“, „fragmentuje se“, opouští „tradiční pořádací principy práva“, kdy právní řád představuje „mixtum compositum vnitřně rozporných norem“,⁴⁶ zase pravá chvíle, abychom znovu začali důkladně, a asi zcela nově, promýšlet systém práva?

Na otázky není vždy nutné hned odpovídat, někdy stačí, že byly nastoleny. Jedno se však zdá být nesporné: to, co se jevilo před padesáti lety jako zásadní problém, členění práva na jednotlivá odvětví, současnou právní vědu už tolik neoslovuje (hned však vyvstávají otázky: „proč?“ a „nemělo by?“).⁴⁷

⁴⁵ K přesvědčení o marnosti tohoto sporu ovšem nedospěl hned, protože později se k tomuto sporu vracel i v učebnicových textech; například KNAPP, V. a kol., *Československé občanské právo*. Sv. I. Praha: SPN, 1972, s. 12–17.

⁴⁶ HOLLÄNDER, P., Soumrak moderního státu. In: *Právník*, CLII/2013, s. 15. Na toto téma místopředseda Ústavního soudu prof. P. Holländer inspirativně hovořil též na vzpomínkové konferenci k 20. výročí českého Ústavního soudu 5. června 2013.

⁴⁷ O systému práva například BOGUSZAK, J. – ČAPEK, J. – GERLOCH, A., *Teorie práva*. 2. přepr. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 95–97, ISBN 80-7357-030-0; GERLOCH,

I když jsem otázky s chutí pokládal, ale k odpovídání jsem se příliš neměl, hypotézu nemohu nechat otevřenu, takže na otázku v ní skrytou odpovědět musím. Konkrétní podoba tehdejšího sporu je dnes už skutečně jen součástí právní historie. Nicméně historie, kterou výrazně poznamenalo zvolené blokové pojetí právního řádu, svými důsledky prosakující i do polistopadového právního vývoje. Navíc dávný spor dnes dostal novou dimenzi, protože evokuje, jak jsem se pokusil ukázat, zajímavé otázky i pro dnešek.

To však není nic nového, vždyť – i když to dnes mnozí nechtějí slyšet – právo je historickou disciplínou, neboť nás nutí zkoumat celek i jeho jednotlivé komponenty v historických souvislostech.

Anotace

Článek je věnován sporu o systém práva z přelomu padesátých a šedesátých let minulého století, který se brzy koncentroval na otázku vydání hospodářského zákoníku a existence hospodářského práva jako samostatného právního odvětví.

V odpovědi na otázku, zda má i dnes smysl zabývat se jím, autor upozornil na dvě skutečnosti. Za prvé, že se spor dotýkal nového členění právního řádu, charakteristického pro celé následující čtvrtstoletí. A za druhé, že v souvislosti s vydáním českého občanského zákoníku dostal novou dimenzi, protože zamyšlení se nad ním evokuje zajímavé otázky i pro dnešek.“

Summary

The article deals with the 1950s and 1960s dispute over the system of law that soon concentrated on enacting new Commercial code and on existence of Commercial law as a separate branch of law.

When answering the question as to whether such a dispute is still worth our attention, the author mentions two points. First, that the dispute is related to the new division of law which was applied for the whole following quarter of the century. Second, that in the context of the recently adopted Civil Code it gains a new dimension, raising some interesting up-to-date questions.

A., *Teorie práva*. 4. upr. vyd. Plzeň: A. Čeněk, 2007, s. 123–128, ISBN 978-80-7380-023-9; HARVÁNEK, J. a kol., *Teorie práva*. Plzeň: A. Čeněk, 2008, s. 416–452, ISBN 978-80-7380-104-5; VARVAŘOVSKÝ, P., *Základy práva. O právu, státě a moci*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 34, ISBN 80-7357-038-6.